

VOORTGANGSRAPPORTAGE-1

Noodhulp Haïti



Juli 2010



Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
Leeswijzer	2
Voorwoord	3
1. Inleiding	4
2. Hulpverlening januari	7
3. Hulpverlening februari	10
4. Hulpverlening maart	12
5. Hulpverlening april-mei	14
6. Hulpverlening juni	17
7. Financiële rapportage	18
8. Conclusie	20

Leeswijzer

Voor u ligt de eerste halfjaarrapportage over het noodhulp- en wederopbouwprogramma in Haïti. Na het voorwoord van Rina Molenaar blikken we in de inleiding terug op de gebeurtenissen in Haïti, de eerste dagen na de aardbeving en stellen we u op de hoogte van de toestand, zoals die is in juni 2010. Vervolgens doen we in chronologische volgorde verslag van de werkzaamheden van onze partners in Haïti, die in nauwe samenwerking met Woord en Daad in Nederland plaatsvinden. Aan het eind van dit rapport, maken we de gedane bestedingen inzichtelijk voor u. We hopen dat deze rapportage u een duidelijk beeld geeft van het vele werk dat in Haïti verricht wordt, mede dankzij uw steun!



Voorwoord

Op 12 januari 2010 was de wereld geschokt: een grote aardbeving in Haïti was het nieuws van de dag. Het straatarme Haïti is vaak het vergeten land van de wereld. Vanaf 12 januari 2010 veranderde dit. Woord en Daad en ZOA-Vluchtelingenzorg probeerden zo snel mogelijk de hulp via lokale partners op te pakken. Ruim een halfjaar later kijkt Woord en Daad samen met u als gever terug.

Het was hartverwarmend zo veel betrokkenheid te ervaren vanuit de achterban. De giften stroomden binnen en blijven nog steeds binnenkomen. Op zulke momenten word je als organisatie stil en dankbaar. Maar tegelijkertijd besef je ook direct welke grote verantwoordelijkheid je samen met de partnerorganisaties mag en moet nemen bij deze ramp.

Bij verantwoordelijkheid nemen hoort ook het open en transparant rapporteren aan u als gever. De mooie verhalen waar we direct effect zien. Maar ook een uitleg over de dilemma's en tegenvallers.

De partnerorganisaties Parole et Action en AMG-Haïti waren bij deze ramp ook zelf getroffen. Hun kantoren staan in de getroffen stad Port-au-Prince. Hoewel van beide organisaties geen medewerkers waren omgekomen, was het verdriet om verlies van familieleden wel groot. Na enkele dagen probeerden zij in de chaotische situatie hulp te bieden daar waar het kon.

Collega Leen Stok reisde naar de partners toe. Zijn doel was samen met hen te inventariseren welke hulp precies nodig is, maar ook te laten zien dat Woord en Daad juist in moeilijke situaties een partner is die naast de mensen staat en gezamenlijk wil kijken naar mogelijkheden. De verbondenheid in het geloof wordt op deze momenten diep ervaren. Ook door de medewerkers op het kantoor in Gorinchem. Er is veel gebeden voor de situatie in Haïti. Ook door u als gever. Dit gebed heeft de partners bemoedigd.

De hulpverlening loopt. Maar in rampsituaties moet je rekening houden met tegenvallers of moeilijkheden waar je niet op rekent. Zeker in een land als Haïti, een 'fragiele staat' waar de overheid niet de verantwoordelijkheden neemt die ze zou moeten nemen. Woord en Daad vindt het belangrijk dat de bevolking wordt meegenomen in de plannen bij wederopbouw. Zodat ze zich ook eigenaar voelen en zo hun verantwoordelijkheid kunnen nemen. Deze aanpak vraagt geduld van beide kanten. Maar we geloven erin.

Graag bieden we u dit rapport aan. Zodat u kunt zien waar projecten lopen en zijn opgepakt én waar de uitdagingen liggen.

Blijft u voor het werk in Haïti bidden?

Rina Molenaar
Manager Communicatie en Fondsenwerving.



1. Inleiding

Op 12 januari 2010, rond 23:00 uur (Nederlandse tijd), vond in Haïti een ramp van ongekende omvang plaats. Een aardbeving van 7,0 op de schaal van Richter legde een groot deel van het land in puin. Meer dan 200.000 mensen kwamen om het leven, honderdduizenden mensen raakten dakloos en verloren familieleden. Hoewel vaker geteisterd door rampen van grote omvang, was Haïti nooit eerder getroffen door een aardbeving als deze. Het land was ontredderd, de mensen waren radeloos.



Het eerste dat Woord en Daad deed, was contact zoeken met de partnerorganisaties in Haïti, te weten AMG-Haïti, Parole et Action, CRECH, Fonhep en CSL. De eerste dagen was dat nauwelijks mogelijk. We ontvingen één bericht van ds. Sainvilus Point du Jour, directeur van AMG-Haïti.

'Regeringsgebouwen zijn ingestort, huizen, wegen en bruggen zijn vernield. Er zijn zo veel mensen gedood. We weten nog niet hoeveel, maar de aantallen zijn extreem hoog. Autoverkeer is er ook niet, want de wegen zijn kapot. Port-au-Prince, de hoofdstad van Haïti, is bedekt met een dikke laag stof. Er is geen elektriciteit, mensen huilen om hulp. Het bloed vermengt zich met het stof. Zowel volwassenen als kinderen liggen onder het puin. Wat jullie nu voor ons kunnen doen is bidden, bidden, bidden...'

In de eerste dagen was niet duidelijk in hoeverre onze partners in Haïti zelf getroffen waren. Gelukkig konden zij kort erna melden dat alle medewerkers nog in leven waren. Wel waren enkele nabije familieleden van medewerkers omgekomen en bleek ook de materiële schade bij de partners groot.

De grootste partner van Woord en Daad, Parole et Action (P&A), werkt in een wijk waar één op de drie huizen is verwoest. Het kantoor van de organisatie was echter nog intact en te gebruiken. Eris Labady, directeur van P&A, meldde op 13 januari: 'In mijn huis dat niet verwoest is, bied ik momenteel tientallen mensen onderdak. Met 80 procent van de medewerkers van P&A hebben we contact, de andere medewerkers hebben we nog niet bereikt.' Begrijpelijkerwijs ging de eerste paar dagen de zorg van medewerkers primair uit naar hun eigen gezinnen. Maar na enkele dagen was P&A al operationeel en droeg zij bij aan de hulpverlening in haar werkgebied. De organisatie beschikte over voldoende medische expertise en capaciteit en stelde een medisch team samen.

Bij partnerorganisatie AMG-Haïti was de schade aanzienlijk groter. Niet alleen het kantoor raakte zwaar beschadigd, maar ook de gezondheidskliniek in de wijk Bel Air (één van de armste wijken van Port-au-Prince), waardoor alle medische apparatuur onbruikbaar werd. Door de slechte infrastructuur was het moeilijk het werk slagvaardig op te pakken. De sfeer in Haïti kon de eerste dagen na de beving getypeerd worden als verlamd.



Jean-Claude Cerin, medewerker van Tearfund Haïti, een organisatie waarmee Woord en Daad nauw contacten onderhoudt, beschreef op 14 januari de situatie in Haïti:

'Er is geen georganiseerde noodhulp vanuit de nationale overheid, die volledig verlamd schijnt. Zelfs de VN-krachten komen langzaam op gang, aangezien zij veel verliezen moesten incasseren. Onder meer het hoofd van de VN-missie Minustah kwam met zijn assistent om het leven. Mobiliteit is nog erg moeilijk; er wordt geen brandstof verkocht, er is geen energie en geen interne communicatie mogelijk. Ziekenhuizen die niet verwoest zijn, hebben hun deuren gesloten omdat ze overweldigd zijn door de gebeurtenissen. De gewonde bevolking wordt aan haar lot overgelaten.'

'Er heerst bovendien een algemeen gevoel van angst onder de bevolking, omdat mensen bevreesd zijn voor nieuwe bevingen of naschokken. Daarnaast zijn er veel beschadigde gebouwen die op het punt van instorten staan. De dode lichamen stapelen zich op en men weet niet wat ermee te doen. Ze worden nu op straat gegooid, in de verwachting dat de overheid er iets mee doet. Maar dit gebeurt niet heel snel en het creëert een catastrofale situatie voor de volksgezondheid.'

Als gevolg van de slechte communicatiemogelijkheden bleef Woord en Daad nog lange tijd in het onzekere over de situatie van de projecten. Dit gold met name voor de adoptieprojecten, omdat veel gezinnen uit angst de stad hadden verlaten richting het platteland waar familie woont. We zijn erg blij voor het begrip en het warme medeleven van al onze donateurs.

Vanaf het eerste moment zocht Woord en Daad in Nederland afstemming met gelijkgestemde hulporganisaties uit het noodhulpcluster om een gezamenlijke noodhulpactie op te starten. Dit noodhulpcluster bestaat uit Dorcas Nederland, Red een Kind, Tear, Woord en Daad en ZOA-Vluchtelingenzorg. Woord en Daad en ZOA-Vluchtelingenzorg besloten samen te starten met deze actie; Dorcas en Red een Kind sloten zich niet aan, omdat zij niet werkzaam zijn in Haïti, Tear voegde zich bij de actie van de Samenwerkende Hulporganisaties. Later sloot Dorcas zich ook aan als gastlid bij SHO.

Na een halfjaar

Halverwege 2010, ongeveer een halfjaar na dato, is op straat te merken dat het leven van elke dag z'n loop heeft hervat. Enkele weken na de ramp startte de straatverkoop weer. De winkels die nog intact zijn ontvangen weer klanten en benzinstations hebben voldoende voorraad om het verkeer van brandstof te voorzien. Op een heel aantal plaatsen zijn er cash-for-work teams aan de slag om wegen schoon te maken, gebouwen te slopen en puin te ruimen. Cash-for-work houdt in dat mensen



zich voor een vergoeding inzetten bij bepaalde activiteiten (zie verder Hoofdstuk 4 en 5). Door coördinatie van de UN zijn dorpen en stadswijken (grotendeels) toebedeeld aan grotere en kleinere hulporganisaties. De grootschalige voedseldistributies lopen af. Het wordt tijd dat mensen voor zover mogelijk zelf weer hun verantwoordelijkheden nemen.



Tentenkampen met honderden, soms duizenden onderkomens zijn nog steeds overal door de stad heen te vinden. Mensen zijn nog steeds bang om weer permanent hun huizen te bewonen, als ze überhaupt nog een huis hebben. De angst zit er diep in. Een groot deel van de kampen heeft basale sanitatie- en drinkwatervoorzieningen. Bij veel kampen blijft echter afval en vuilnis op grote hopen liggen. Met de start van het regenseizoen in april nam de kans op wateroverlast en ziektes toe. Door het wegvallen van veel winkels, bedrijven, scholen etc. is de werkloosheid groot. Veel mensen willen graag aan het werk.

De overheid, die voor de ramp al niet stabiel was en nu ook zelf zwaar geraakt door de aardbeving, geeft geregeld verwarrende berichten af. Omdat de overheid en haar diensten, op centraal en regionaal niveau, een belangrijke partij zijn om (bureaucratische) zaken te regelen, is het lang niet altijd gemakkelijk om duidelijke stappen in de hulpverlening te zetten.

De eerste maand kostte het de partners veel energie om het werk weer op te pakken. Velen zetten zich in om op de een of andere wijze hulp te verlenen, maar nog niet in georganiseerde vorm. De ramp heeft ook veel mensen getraumatiseerd. Sommige leidinggevenden hadden enkele weken tijd nodig om even afstand te nemen en op adem te komen.

Leerpunten vanuit de tsunami

De tsunami die op tweede kerstdag 2004 grote delen van Azië trof, was voor Woord en Daad de laatste keer dat ze op zo'n grote schaal betrokken was bij een noodhulpactie ten gevolge van een natuurramp. Na afronding van deze actie, heeft Woord en Daad verschillende leerpunten geformuleerd, die in januari 2010 nadrukkelijk meegenomen zijn bij het ontwikkelen van de plannen met betrekking tot Haïti.

1. Te veel focus op infrastructurele kant alleen, met verwaarlozing van de sociale dimensie.
2. Vrijwel geen aandacht voor Disaster Risk Reduction (risicovermijding).
3. Te weinig opmerkzaamheid voor specifieke doelgroepen, bijvoorbeeld voor de getraumatiseerde bevolking.
4. Te weinig een integrale benadering.
5. Ook bij rehabilitatie werken vanuit *ownership*: specifieke wensen van de bevolking inventariseren zodat zij zich eigenaar weet van de werkzaamheden.
6. Geen aandacht voor ongelijke machtsverhoudingen.
7. Te volgzame houding naar de overheid.
8. Standaardcodes bij noodhulp waren onvoldoende bekend bij de partners
9. Te optimistische planning.
10. Woord en Daad te weinig betrokken; te veel overgelaten aan de partner.



2. Hulpverlening januari

Zo snel mogelijk na de aardbeving wilde Woord en Daad hulp bieden aan het zwaar getroffen land en de partners. Binnen enkele dagen werd besloten dat Woord en Daad-medewerker Leen Stok naar Haïti zou reizen om de situatie te verkennen en de partners met raad en daad te helpen.

Zijn reis naar Haïti had een meervoudig doel. Allereerst om een inschatting maken van de situatie, omdat dit vanuit Nederland bijna niet te doen was. In de tweede plaats om uit te zoeken en vast te stellen hoe we met internationale organisaties konden samenwerken. In de derde plaats om te zien in welke mate de door Woord en Daad gesponsorde projecten door de aardbeving getroffen waren. Niet in de laatste plaats omdat veel Nederlandse sponsors bezorgd waren over hun adoptiekind(eren). Ten slotte wilden we de partnerorganisaties in deze



ongelooflijk moeilijke tijd een hart onder de riem steken. Gedurende zijn verblijf in Haïti hield Leen Stok voor het Reformatorisch Dagblad (RD) een weblog bij. In de laatste aflevering schreef hij: *'Ik beschouw het als een voorrecht dat ik de afgelopen tijd in directe zin naast broeders en zusters in Haïti mocht staan. Het meest voel ik me verwonderd dat ik deel mag uitmaken van Gods gemeente wereldwijd én in Haïti. Ik ben dankbaar voor het gebed van broeders en zusters in Nederland. Dat geeft meer kracht dan menigeeen denkt.'*

Na ongeveer een week kreeg de samenwerking tussen de talrijke hulporganisaties in Haïti vastere vormen. De partners van Woord en Daad sloten zich aan bij verschillende VN-clusterbijeenkomsten, waaraan verschillende andere hulporganisaties deelnamen. De clusters waren gegroepeerd aan de hand van diverse deelaspecten van de hulpverlening, zoals tijdelijk onderdak, logistiek, voedselverstrekking, medische zorg, kindzorg, veiligheid en landbouw. Nederland zette geen eigen coördinatiemechanismen op in Haïti, maar werkte volledig via de Verenigde Naties (OCHA en UNDAC). Bij het coördineren (ook logistiek) van activiteiten in Haïti, onderhielden we ter afstemming contact met OCHA en UNDAC.

In de maand januari werkten AMG-Haïti en Parole et Action hard aan plannen om de hulpverlening gestructureerd op gang te brengen. In de tussentijd verleenden ze, voor zover de medewerkers daar fysiek en psychisch toe in staat waren, vooral hulp op ad hoc basis.

Samenwerking

In de eerste twee à drie weken sloten de partners van Woord en Daad zich zoveel mogelijk aan bij onderstaande samenwerkingsverbanden. Samenwerking in deze situatie was belangrijk. Dankzij deze samenwerking kregen P&A en AMG kosteloos de beschikking over tal van hulpgoederen (medicijnen, hygiënekits, voedsel) ten behoeve van de noodhulpverlening.

- **Ngo-forum**

Na de aardbeving sloegen tien verschillende Haïtiaanse ngo's (non-gouvernementele organisaties) de handen ineen om informatie met elkaar te delen en uit te wisselen. Op



22 en 29 januari vonden bijeenkomsten plaats. Naast onze partners nemen ook onder andere Tearfund UK en Compassion International deel aan dit forum.

- **VN-clusterbijeenkomsten**

De Verenigde Naties zijn actief vanaf de luchthaven te Port-au-Prince. Zij coördineren de activiteiten van verschillende ngo's. Er vinden verschillende 'clusterbijeenkomsten' plaats met ngo's, rondom verschillende thema's.

- **CRWRC (Christian Reformed World Relief Committee)**

Deze organisatie richt zich vooral op capaciteitsopbouw van kerkelijke organisaties. CRWRC heeft ook een noodhulpafdeling. Deze werkt nauw samen met Parole et Action. Gezamenlijk namen beide organisaties deel aan de clusterbijeenkomsten van de Verenigde Naties. ZOA-Vluchtelingenzorg werkt met deze organisatie samen.

- **Tearfund Haïti**

Contactpersoon is Jean Claude Cerin. Zowel Tear als Woord en Daad steunen de Haïtiaanse partnerorganisatie Fonhep.

- **World Relief (WR)**

Deze Amerikaanse ontwikkelingsorganisatie wordt vanuit Nederland gesteund door het Deputaatschap Bijzondere Noden van de Gereformeerde Gemeenten.

Overige hulpverlening

Zowel Parole et Action als AMG-Haïti hebben ervaring met medische zorg. Beide organisaties voeren medische projecten uit, met behulp van financiering door Woord en Daad. Direct na de aardbeving startte P&A enkele mobiele klinieken, voornamelijk in de wijk Upper Delmas. Dagelijks bezochten zo'n 50 tot 100 mensen deze klinieken. Op locaties waar andere hulporganisaties (in elk geval ogenschijnlijk) niet aanwezig waren, zorgde P&A voor de distributie van drinkwater en – op kleine schaal – voedsel. AMG exploiteerde al een ziekenhuis in de wijk Bel Air, maar dit werd door de aardbeving onbruikbaar. De medische hulp werd op het schoolplein van de naastgelegen AMG-school voortgezet.



Dankzij het geld dat royaal binnenstroomde, kon Woord en Daad direct een bedrag van 35.000 euro toekennen om de 174 medewerkers van de partnerorganisaties te voorzien van een noodhulppakket, met daarin levensmiddelen maar ook 'overlevingsmiddelen'. Omdat deze medewerkers zich graag wilden inzetten voor de hulpverlening, was het belangrijk dat de organisatie snel weer op volle sterkte kwam.

Lobby

Op 21 januari 2010 werd door 80 Europese organisaties een brief verstuurd aan de Europese Unie en haar lidstaten, waaronder Nederland. In deze brief werd sterk bepleit Haïtianen zelf de eerste stem te geven in de wederopbouw van het land. Al te vaak is Haïti in het verleden met



plannen geconfronteerd die van buitenaf bedacht waren. Met de beste bedoelingen maar zonder het juiste inzicht in de situatie. Dat moet anders.

Daarnaast is het nodig dat zaken als vergroting van binnenlandse voedselproductie en voorbereiding op natuurrampen veel hoger op de agenda komen dan tot op heden het geval was. Ook vragen we aandacht voor kwijtschelding van alle internationale schulden die Haïti bij buitenlandse donoren heeft, en het aanpakken van ongelijke handelsvoorwaarden met rijke landen, waardoor Haïti de laatste jaren steeds afhankelijker is geworden van buitenlandse hulp en voedselimporten.

De brief werd aan de Tweede Kamer en toenmalig minister Koenders verzonden, net voor een Kamerdebat over de hulp aan Haïti. De brief is opgesteld door de Coordination Europe-Haiti, een Europees platform van organisaties die Haïti steunen. Woord en Daad is daar ook bij aangesloten. Ook ZOA-Vluchtelingenzorg en Prisma hebben de brief ondertekend.

Wat ging goed, wat kon beter?

Meevallers

- Samenwerking met andere hulporganisaties en VN kwam snel en goed op gang. Daardoor effectieve hulpverlening in eerste weken.
- Leen Stok kon snel aanwezig zijn om partners bij te staan; heeft positieve bijdrage geleverd aan opstellen van wederopbouwplan.
- Medische hulpverlening kon vanuit (mobiele) klinieken snel gestart worden, zodat partners ondanks schade zo snel mogelijk weer aan de slag gingen.

Tegenvallers

- Moeilijke communicatie tussen Nederland en Haïti in eerste weken. Daardoor kwam informatievoorziening (voornamelijk van adoptieprojecten) slecht op gang. Ook vertrek van veel mensen naar platteland vormde vertragende factor.
- Transport van tenten en ander materiaal flink gestremd door douaneproblemen.
- Onduidelijkheid rondom grondbezit vertraagt voortgang van herbouw huizen en scholen.



3. Hulpverlening februari

In nauw overleg met de VN-clusterverbanden werd afgesproken dat P&A zich zou richten op de wijk Upper Delmas in Port-au-Prince en dat CRWRC (partner van ZOA) het voortouw zou nemen in Léogane (30 km buiten de hoofdstad). AMG zou zich volgens de afspraak gaan richten op het gebied rond Rue St. Martin en Bel Air in Port-au-Prince met medische activiteiten en onderwijsactiviteiten.

Woord en Daad plaatste begin februari een bestelling van 1000 familietenten en 100 grote tenten. Er was haast bij omdat vanaf maart het regenseizoen zou aanbreken; aanhoudende regenbuien zouden een extra drama zijn voor de vele dakloos geraakte Haïtianen. De grote tenten waren bedoeld als tijdelijk onderdak voor scholen, klinieken en andere activiteiten. Het was erg moeilijk deze tenten daadwerkelijk het land binnen te krijgen. Lange tijd werd het transport opgehouden aan de grens met de Dominicaanse Republiek. Pas halverwege juli kwamen de tenten op de plaats van bestemming.

Short Term Workers

De partnerorganisaties van Woord en Daad in Haïti gaven aan behoefte te hebben aan ondersteuning door één of meerdere experts. In goed overleg tussen Woord en Daad en ZOA-Vluchtelingen zorg is een beroep gedaan op de zogenaamde Short Team Workers pool van ZOA. Dit betreft een groep deskundigen die op vrijwillige basis en met toestemming van hun eventuele werkgever beschikbaar zijn om voor een korte periode te worden uitgezonden. Wanneer dat nodig is, kan ZOA een beroep doen op deze mensen, zoals in het geval van de noodhulpverlening in Haïti.



Eind januari/begin februari vertrokken Jos Joosse en Kees-Jan Hooglander naar Haïti.

Jos Joosse is water- en sanitatiedeskundige en heeft veel internationale ervaring in noodhulp en wederopbouw. Joosse werd vanuit ZOA gedetacheerd bij CRWRC. Deze organisatie is al meer dan 30 jaar actief in Haïti en ontwikkelde in nauw overleg met P&A een programma in Léogane, één van de zwaarst getroffen gebieden.

Kees-Jan Hooglander vervulde in Haïti voornamelijk een coördinerende rol, en fungeerde als verbinding tussen Haïti en Nederland, sinds Leen Stok weer terug in Nederland was. In een interview met het RD vertelt hij over zijn motivatie: *'Mijn diepste drive is dat ik iets wil betekenen voor mensen die het minder hebben dan wij. Omdat mensen het waard zijn geholpen te worden – uit oogpunt van christelijke barmhartigheid.'*

Op 10 februari ging een derde deskundige richting Haïti om de medische zorg in het rampgebied te coördineren. Annet Nellen ging voor ZOA en Woord en Daad als medisch coördinator voor een jaar aan de slag. Ze ondersteunde hierbij Parole et Action en ging vooral de wijken in om te kijken wat daar aan medische hulp nodig was.

Op woensdag 17 februari vertrok de vierde deskundige naar Haïti, verpleegkundige Karin Eikenaar. Ze ging aan de slag bij de kliniek van AMG-Haïti, waar het vooral in de eerste weken flink improviseren was. AMG kon deze hulp goed gebruiken, want eerder deze maand deelde directeur Point du Jour mee dat dagelijks zo'n 400-500 mensen de kliniek bezochten en de medewerkers deze grote toeloop nauwelijks aankonden.



In de loop van februari werd duidelijk dat de partners in Haïti moeite hadden met de coördinatie van de noodhulpverlening. Er bleek behoefte aan langetermijnassistentie voor noodhulp en wederbouw vanwege het overbelast-zijn van Eris de Labady (directeur P&A) en het gebrek aan goede afstemming binnen de organisatie. Het gevaar dreigde dat P&A het uiteindelijk niet aan zou kunnen. Daarom werd in overleg met P&A een taakomschrijving opgesteld en kon begin mei Jaap Noordzij aan de slag als noodhulpmanager in Haïti, voor een langere periode van twee jaar. De kortetermijnwerkers waren op dat moment al weer teruggekeerd naar Nederland.

Bakkers voor Haïti

De Nederlandse Brood- en Banketbakkers Ondernemers Vereniging wilde zich graag inzetten voor het zwaar getroffen land en richtte de stichting Bakkers voor Haïti op. Deze stichting wilde getroffen bakkerijen in Haïti graag helpen een nieuwe start te maken en zocht contact met Woord en Daad om een passende bestemming te zoeken. Dankzij de inzet van partner CSL kon de samenwerking tussen Bakkers voor Haïti en Woord en Daad verder afgewikkeld worden. Op maandag 1 maart werd op de Bakkerij Dagen in de stand van de NBOV een cheque aangeboden aan mevrouw Dicky Nieuwenhuis (lid raad van bestuur Woord en Daad), Wim Hasselman (fondsenwerving Woord en Daad), en de heer Joël Voordewind (Tweede Kamerlid ChristenUnie en nauw betrokken bij Haïti).



Na de ramp heeft CSL zich vanaf het begin ingezet voor de slachtoffers, in het bijzonder de getroffen ondernemers. Medewerkers van de organisatie bezochten hun bestaande en potentiële relaties om de noodzaak en de omvang van te verlenen hulp te inventariseren. Inmiddels zijn 14 bedrijven in kaart gebracht, die via CSL ondersteuning zullen ontvangen, waaronder tien bakkerijen. Vier bedrijfjes hebben al daadwerkelijk financiering ontvangen om hun onderneming te herstarten, één waterzuiveringbedrijfje, één mangokweker en twee bakkerijen. De bedoeling voor de korte termijn is dat per 31 juli 2010 tien bakkerijen zijn herstart, 150 arbeidsplaatsen weer operationeel zijn en 50 nieuwe banen zijn gecreëerd.

Van de week stond ik naast zo'n jongen op de puinhopen. Ik zag al een groepje mensen zwijgend kijken naar puinruimers die aandachtig hun werk deden. 'Dat is mijn leraar', zegt hij wijzend op een hoopje vlees omhuld door gescheurde kleding. Hij herkent hem aan het overhemd en de schoenen die hij op die bewuste 12e januari om 16.55 droeg. Het viel me op dat de jongen over z'n leraar niet in de verleden, maar in de tegenwoordige tijd sprak. Hij vertelde me nog dat z'n leraar op die middag zijn zin niet kon afmaken, maar iedereen opriep direct naar buiten te gaan, ver van het vallende puin. Dat was m'n redding! Dankzij mijn leraar die in die ene minuut van de aardbeving z'n leerlingen redde en zichzelf opofferde. Dit is niet te vergeten. Ergens, een dag na overmorgen hoop ik weer naar school te gaan en wie zal dan mijn leraar zijn?

Ik kon niet veel zeggen maar besepte dat hij naar z'n toekomst zocht. Dat is niet ergens zomaar ver weg, maar wat hem betreft na overmorgen, daarbij de doden herdenkend.

Kees-Jan Hooglander



4. Hulpverlening maart

De maand maart stond in het teken van het tweede werkbezoek dat vanuit Woord en Daad aan de partnerorganisaties in Haïti gebracht werd. Dit bezoek had grote prioriteit, niet het minst vanwege de vraag van donoren om concrete projectvoorstellen. De grote lijnen die kort na de aardbeving tijdens het eerste bezoek geschetst waren, werden nu verder uitgewerkt. De situatie werd opnieuw besproken en vooral de aanpak voor de komende 6-12 maanden kreeg aandacht. Er werd in principe overeenstemming bereikt over de financiering van een aantal (samenhangende) activiteiten. Sommige activiteiten vragen nog om een meer gedetailleerde uitwerking.

Plan van aanpak

1. Puinruimen d.m.v. cash-for-work programma

Het gaat hier om het slopen van zwaar beschadigde scholen en het opruimen van puin. Op speciaal verzoek van de burgemeester van de Delmaswijk zal dit ook gebeuren bij een aantal scholen in de straten Delmas 32, 33 en 40 in Port-au-Prince. Omdat veel mensen zonder werk zijn is (evenals bij vele andere hulpverleners) gekozen voor een z.g. cash-for-work benadering. Er zullen per school groepen wijkbewoners gecontracteerd worden. In een eerste schatting wordt uitgegaan van gemiddeld 40 arbeiders per school voor een periode van 60 dagen. Er zullen gereedschappen ter beschikking gesteld worden. Het geheel komt onder supervisie van een deskundige coördinator. Voor laden en transport wordt gebruikgemaakt van een aantal gehuurde machines en vrachtwagens.



2. Coördinatie van tentenkampen

In de eerste drie maanden na de aardbeving heeft P&A geholpen bij de coördinatie van een groot aantal tentenkampen in de wijk waarin zij werkt. Er is behoefte ook de komende 6-12 maanden gericht steun te verlenen aan de leiding van deze kampen en de mensen die er wonen. Het gaat in totaal om zo'n 60 kleinere en grotere tentenkampen. Per gemiddeld zes tentenkampen/grotere woonwijken wordt een team van zes werkers (comité) ondersteund die zorgen voor organisatie van bewoners, afstemming met diverse hulporganisaties, psychosociale hulpverlening, kinderopvang (zodat ouders op zoek kunnen gaan naar werk) en sanitair en schoonmaak.

3. Opstart onderwijs 20 scholen

Omdat veel mensen hun inkomen zijn kwijtgeraakt en de meeste scholen als privéscholen zijn georganiseerd in Haïti (80 procent van het onderwijs) is het voor veel scholen moeilijk op te starten omdat er onvoldoende middelen zijn om de onderwijzers te betalen. P&A heeft een selectie gemaakt van 20 scholen die gericht steun krijgen over de komende 6-12 maanden. Zo zullen er 1000 kwetsbare kinderen extra voedselondersteuning krijgen voor een periode van 12 maanden. Er worden 200 schoolbanken gemaakt, en 5000 pakketten met onderwijsmateriaal samengesteld. De salarissen voor onderwijzers en schooldirectie zullen in eerste instantie voor een periode van 6 maanden uitbetaald worden.. Daarna zal de situatie herzien worden en afhankelijk van positie van ouders en school zal een gehele of gedeeltelijke voorzetting van deze steun voor nog zes maanden overwogen worden.



4. Medische steun

Door de ontstane situatie en de verwachte verhoogde behoefte aan medische zorg voor ten minste de komende twee jaar, zal P&A in de wijk een medisch team inzetten dat op verschillende plaatsen op geregelde tijden zorg zal verlenen. Er is een auto opgeknapt en ingericht als mobiele kliniek als steun voor het team. Totaal is een bedrag begroot van USD 271.600.

5. Hulp bij (start) herbouw van tien scholen

Vanwege het belang van onderwijs en het feit dat vooral veel scholen zijn ingestort of ernstig beschadigd wil P&A (dat een sterk onderwijsprogramma heeft) een aantal scholen helpen bij de herbouw. Het gaat hierbij om scholen die een essentiële rol vervullen voor de gemeenschap en bij voorkeur het eigendom zijn/zullen zijn van een kerk en/of gemeenschap.

Om kwaliteit te garanderen van de constructie van de nieuwe scholen zal het bouwkundig ontwerp aardbevingsbestendig gemaakt en doorgerekend worden. Hiervoor wordt gebruikgemaakt van deskundigheid uit Nederland. Zo is er een



bouwconsortium met bouwkundigen samengesteld dat bereid is advies te geven bij wederopbouwprojecten. Verder zal gebruikgemaakt worden van een kwalitatief goed betonmengsel, dat ook op sterkte getest zal worden. In de loop van mei/juni 2010 zal bekend moeten zijn welke scholen zijn geselecteerd en welke eisen aan de gebouwen gesteld zullen worden. Op basis daarvan kan een ontwerp met bouwtekeningen gemaakt worden.

Er wordt uitgegaan van gemiddelde financiële hulp van € 246.000. Voor tien scholen betekent dat een totaal budget van € 2.460.000.

6. Herbouw duizend huizen

Gezien de enorme schade aan huizen zal ook steun verleend worden aan herbouw van huizen. Op dit moment is een aantal organisaties in Haïti bezig met tijdelijke of overgangshuisvesting. Binnen P&A is men nog bezig met een keuze voor een aanpak. Een aantal medewerkers verloor hun huis.. Aan hen zal prioriteit gegeven worden bij deze vorm van hulp. Er wordt uitgegaan van maximaal € 2450 steun per huis. Doel is om 1000 huizen te helpen herbouwen. Het aantal zal afhankelijk zijn van ontvangen fondsen.

7. Traumacounseling en noodhulpprogramma CRECH

CRECH is een gespecialiseerde (netwerk)organisatie in curriculumontwikkeling voor christelijke scholen in Haïti. Woord en Daad werkt sinds 2000 met deze organisatie samen. Kort na de aardbeving ging CRECH aan de slag met het verlenen van psychosociale hulp aan getraumatiseerde kinderen. In overleg met Woord en Daad heeft CRECH een programma voor de periode maart tot augustus opgesteld met de volgende doelstellingen:

- a. Zorg voor psychosociale ondersteuning en geestelijke steun aan kinderen in de leerplichtige leeftijd in samenwerking met de scholen en het onderwijzend personeel van deze scholen.
- b. Verstrekken van voedsel en medische hulp door Parole et Action en/of andere partners, aan kinderen en jongeren die deelnemen aan het programma psychosociale counseling..
- c. Bijdrage aan het levensonderhoud van 150 docenten en schoolleiders die vooraansnog niet aan de slag kunnen, omdat hun school als gevolg van de aardbeving niet meer functioneel is.
- d. Het verstrekken van tenten voor 30 scholen als tijdelijke huisvesting.

Een deel van dit plan van aanpak wordt inmiddels al uitgevoerd. Zie daarvoor de volgende hoofdstukken.



5. Hulpverlening april–mei

Per 13 mei is Jaap Noordzij begonnen als noodhulpmanager. Hij zal vanuit Haïti het wederopbouwprogramma van Parole et Action coördineren en namens Woord en Daad toezien op de besteding van de gelden. Behalve deze noodhulpmanager zijn ook lokale stafmedewerkers aangesteld: logistiek medewerker (Jeannot Lucarne) en een secretaris (Darlune Dorvil). Dit team werkt vanuit het P&A-kantoor. Daarnaast heeft Woord en Daad goedkeuring verleend voor de aanschaf van een auto ('dump truck'), bedoeld voor het vervoeren van puin. Omdat deze auto's momenteel niet verkrijgbaar zijn in Haïti, is deze auto nog niet aangekocht.

1. Cash-for-work

Het eerste (en zeer noodzakelijke) onderdeel van het wederopbouwprogramma is inmiddels van start gegaan: het cash-for-work programma voor het puinruimen bij 35 ingestorte en onbruikbaar geworden scholen. Dit programmaonderdeel heeft enige vertraging opgelopen. Soms heeft de organisatie van scholen (vaak zijn dat kerken) namelijk zelf al geïnvesteerd in het ruimen van puin en is hulp niet meer nodig. Deze scholen kunnen wel in aanmerking komen voor een financiële vergoeding, omdat zij de werkzaamheden hebben voorgefinancierd. Parole et Action gaat daarom om te beginnen aan de slag met het puinruimen bij 18 scholen en kerken en zal vervolgens nog andere scholen selecteren voor het 'C4W' programma. Cash-for-work houdt in dat baanloze Haïtianen werken aan de wederopbouw van hun land en in ruil daarvoor een vergoeding krijgen. Het mes snijdt dus aan twee kanten: dit helpt om van het puin af te komen en creëert lokale werkgelegenheid.

Het C4W programma verloopt via verschillende teams; zowel teamleden als teamleiders staan bij P&A geregistreerd. Gemiddeld bestaat een team uit 40 procent mannen, 30 procent vrouwen en 30 procent jongeren (zowel jongens als meisjes). De deelnemers worden dagelijks uitbetaald; daarbij wordt gekeken naar de verrichte activiteiten, omdat het belangrijk is dat mensen gemotiveerd worden en blijven. Er wordt door P&A een contract gesloten met de desbetreffende school die aangepakt wordt.

2. Coördinatie van tentenkampen

Overheden hebben de plicht vluchtelingen en ontheemden humanitaire hulp te verlenen in het geval van rampen en andere noodsituaties. Dat geldt in het bijzonder voor burgers die verblijven in vluchtelingenkampen. Omdat overheden soms onwillig zijn en in het geval van Haïti vooral, niet bij machte zijn dit op te pakken, zien de partners van Woord en Daad hierin een taak. De kampassistentie is gericht op het verbeteren van de humanitaire omstandigheden en het zodanig motiveren dat zij uiteindelijk in staat zijn het kamp te verlaten. Juist dat vormt nog steeds een probleem, omdat veel mensen zodanig zijn getraumatiseerd dat ze nog niet terug durven te keren naar een vaste woning.

Voor nu de vele vluchtelingenkampen een semipermanent karakter krijgen, is het van groot belang dat kampen onder professionele leiding komen te staan. De Verenigde Naties hebben enkele richtlijnen opgesteld voor het fungeren als Camp Management Agency (CMA). Deze richtlijnen leggen een grote verantwoordelijkheid op de organisatie. Omdat P&A eigenlijk te klein is, zal zij niet fungeren als CMA, maar slechts actief zijn in de kampen waar al een CMA van een andere organisatie actief is. Omdat dit nog lang niet alle kampen betreft, zal P&A zo veel mogelijk proberen om met kampcomités toch de meest noodzakelijke dingen op te pakken. Momenteel worden deze plannen verder uitgewerkt.



3. Herstart scholen

Tachtig procent van alle Haïtiaanse scholen worden gerund door kerken of andere private instellingen. Ook als de schoolgebouwen (nagenoeg) niet beschadigd zijn geraakt door de aardbeving, is het toch heel moeilijk een herstart te maken. Om deze reden wil Parole et Action graag een aantal scholen een financieel zetje geven. Inmiddels zijn 27 scholen in de wijk Delmas geselecteerd; zij krijgen een bepaald bedrag voor uitbetaling van salarissen van het personeel en voor voedsel en onderwijsmateriaal voor de kinderen. Hoewel er 20 scholen waren begroot, blijft P&A nog steeds binnen het toegekende budget. Niet elke school heeft namelijk evenveel nodig, waardoor er meer scholen geholpen kunnen worden.

4. Medische steun

P&A runt twee mobiele klinieken in de wijk Delmas. Beide zijn twee dagen per week geopend. Speciaal voor dit doel is een Haïtiaanse arts aangetrokken, Jean Lomega. Vier dagen per week verricht hij medisch werk; de andere dag houdt hij zich bezig met de coördinatie, rapportage en het onderhouden van contact met het ministerie van Gezondheid. Het medische team in deze klinieken bestaat uit een arts, een farmaceut, twee verpleegkundigen en een chauffeur. Belangrijk onderdeel van het werk is voorlichting; veel mensen weten niet voldoende hoe zij met hun wonden of handicaps moeten omgaan. Het aantal bezoekers daalt heel langzaam, wat er op wijst dat de situatie verbetert. P&A zal zo lang als nodig is doorgaan met de mobiele klinieken.



5. Scholenbouw

De scholenbouw is nog niet gestart. Uiteraard moeten eerst alle zwaar beschadigde scholen (die niet meer gebruikt kunnen worden) gesloopt worden; daarmee is met het C4W programma nu een start gemaakt. Daar komt bij dat de samenwerking met de lokale overheden heel moeizaam verloopt. Registratie van grondbezit is namelijk op veel plaatsen niet helder. P&A wil een formele vergunning hebben voordat er van start wordt gegaan met herbouw. Daarmee moet het risico worden vermeden dat de bouw achteraf problemen oplevert.

6. Huizenbouw

De huizenbouw is ook nog niet gestart. Hierbij gelden soortgelijke problemen als bij de scholenbouw. Ook ontbreekt een adequaat bevolkingsregister en kadastraal systeem. Van veel verwoeste huizen is niet bekend wie er hebben gewoond, ook niet wie de eigenaar van het huis of het land was. (In Haïti is het niet ongebruikelijk dat mensen een huis bouwen op grond die niet van henzelf is.) Andere ontwikkelingsorganisaties die ook werkzaam zijn in Port-au-Prince kampen met hetzelfde probleem en een goede oplossing is er nog niet. De meeste ngo's kiezen daarom voor het creëren van tijdelijk onderdak, omdat het probleem van eigendom dan minder speelt.

Woord en Daad blijft in contact met de lokale overheden, om op hoger niveau de problemen (blijvend) bespreekbaar te maken. Tijdelijk onderdak vinden wij niet ideaal, omdat het gevaar groot is dat deze woningen semipermanent worden, wat de vorming van sloppenwijken in de



hand werkt. Een mogelijke oplossing is om op plaatsen waar nooit eerder huizen stonden, nieuwe woningen te bouwen en deze te huur aan te bieden. Maar ook hier zitten haken en ogen aan. Naast deze 'technische problemen' speelt het traumaprobleem een niet te onderschatten rol. Haïtianen zijn doodsbang geworden voor betonnen gebouwen en ze willen het liefst een houten of stalen constructie met een licht dak. Woord en Daad zal dus in deze richting moeten denken. Kortom, Woord en Daad bezint zich nader op deze onderdelen, zodat de huizen- en scholenbouw zo snel mogelijk hand genomen kan worden.

7. Traumacounseling CRECH

In de maanden april, mei en juni is een groot deel van het programma uitgevoerd; ook in juli en augustus zullen de activiteiten voortgang vinden. Het programma wordt eind augustus afgerond. Een psycholoog, een sociaal werker en een predikant hebben een programma samengesteld en werken op basis daarvan aan de traumacounseling. Om het programma mogelijk te maken, ontvingen 120 onderwijzers en studenten psychologie/sociologie een training van een week om zelf op hun beurt kinderen en jongeren gedurende twee tot drie weken te begeleiden. Vanuit de groep van deskundigen wordt supervisie gegeven.

De 15 scholen waar salarissteun wordt gegeven, worden geselecteerd op basis van de volgende criteria:

- Christelijke school;
- Geen financiële hulp van een andere organisatie;
- Al lang actief in het geven van kwalitatief goed onderwijs;
- Ruimte om provisorisch les te kunnen geven tot einde van het schooljaar;
- Overeenstemming (contract) met de school dat leerlingen niet meer dan 25 procent van het normale schoolgeld hoeven te betalen;
- Overeenstemming met school dat steun voor slechts zes maanden is en dat dit afgestemd is met ouders van de kinderen.

'Ik loop door kleine steegjes van Delmas 89, een wijk van grotendeels arbeiders en kleine handelaars. De wijk is op verschillende heuvels gebouwd. De bewoners zijn minder hard getroffen dan in andere gedeelten; zo'n 10 procent van de gebouwen is verwoest.

Heel veel mensen liggen half te slapen op kleden of matrassen. Overal ligt huisraad dat uit de huizen is gehaald. Een groot deel van de mensen komt uit de zwaarder getroffen wijk Delmas 64, die op minder dan een kilometer afstand ligt.

De verpleegster zit buiten onder de boom en behandelt een vrouw met een grote beenwond die nog niet erg genezen wil. Ze is vrijwel direct na de aardbeving begonnen met de behandeling van patiënten. Omdat de ziekenhuizen overbezet waren of buiten werking, heeft ze in de eerste dagen zelf diepe wonden behandeld en dichtgenaaid. Maar nu dreigen er andere gevaren: malaria, huidziekten, longaandoeningen. En de regens zijn nog niet eens gevallen. Iedereen is er bang voor. Kunnen jullie tenten leveren?

Het is al donker als ik met enkele mensen nog door de wijk loop. We horen zingen. Een groepje van ruim twintig mensen van de plaatselijke kerk houdt met enkele verpleegsters een avondsluiting. Ik ga er ook bij zitten en zing mee. Het gezamenlijke gebed is vurig, vol overgave en vertrouwen. De noden en pijn van elkaar worden opgedragen. In dit verlies kun je niet op eigen kracht verder.'

Leen Stok



6. Hulpverlening juni

Cash for work

In het cash-for-work programma worden de volgende scholen aangepakt. Tevens ziet u een overzicht van gemaakte kosten per school tot nu toe. De scholen zijn ingedeeld in drie categorieën: 1, 2 en 3. In onderstaande tabel ziet u hoe de bedragen tot stand zijn gekomen.

Onderstaande lijst gold per 30 juni 2010. In de praktijk blijkt dat het overzicht flexibel is. Een deel van de objecten in deze lijst blijkt geen hulp nodig te hebben of wil geen hulp hebben. Het definitieve overzicht zal mogelijk wel wat anders eruit zien.

Categorie	Dagtarief	Aantal mensen	Aantal dagen	Totaal (in €)
1	4,07	20	40	3.255
2	4,07	40	40	6.510
3	4,07	60	60	14.648

Overzicht scholen/gebouwen		
Cat.	School	
1	Eglise de Jésus Christ	Delmas 95
3	Institution Rayon Lumière	Delmas 95
2	Institution Tabernacle	Delmas 91
3	Collège Boirond Tonnere	Delmas 91
2	Collège Hadassa	Delmas 68-72
2	Collège Le Phare	Delmas 101-103
1	Centre Classique et Culturel de P.V.	Delmas 101
1	Collège Moreau	Delmas 64
3	Collège Brière	Delmas 64
3	Ecole Mixte Bon Bergé	Delmas 64
1	Eglise de Dieu de la rue Bethléem	Delmas 75/Silo
2	Eglise de Dieu de Silo	Delmas 74/Silo
3	Collège Edzer Vilaire/Eglise Methodiste Libre	Delmas 75/Silo
3	Collège Henri Christophe	Delmas 95
3	Institution John Wesley	Delmas 105
2	Eglise Chrétienne	Delmas 95
3	Additional : House of Pastor Bristhole	Delmas 101
1	Additional: Collège Jean Marie Joseph	Delmas 59 (temp) / Delmas 40A



7. Financiële rapportage

Financieel overzicht		
1	Bestedingen P&A (januari)	(in €)
	Ondersteuning P&A-staf	35.778
	Totaal	35.778
2	Bestedingen P&A (wederopbouwplan)	
a	Ondersteuning organisatie	
	Personeel	48.047
	Aanschaf truck	61.035
	Kantoor	53.833
	Transport	52.572
		215.487
b	Urgente noodhulpverlening	8.138
c	Herstart scholen	666.504
d	Medische hulpverlening	
	Voedselondersteuning	78.125
	Medische staf	61.523
	Medische voorzieningen	8.138
	Voorlichtingsmateriaal	4.069
	Medicijnen	56.966
	Auto voor mobiele kliniek	12.207
		221.029
	Subtotaal	1.142.762
e	P&A-kosten	77.781
	Totaal	1.188.939
3	Cash for work (wederopbouwplan)	
	Geselecteerde bouwwerken	166.016
	Nog te bouwen scholen	162.760
	Coördinatie en staf	8.138
	Gereedschap en uitrusting	16.276
	Truck	52.897
	Werkkleding	20.345
	Diversen	12.207
	Organisatiekosten	30.705
	Totaal	469.344



4	Programma CRECH	
	Opstartkosten	1.535
	Traumacounseling - materialen e.d.	24.015
	Ondersteuning werkloze docenten	168.534
	Uitvoeringskosten project	8.427
	Totaal	202.511
5	Bestedingen Woord en Daad	
	Zending 1	
	<i>double fly</i> vluchtelingtenten (4x4)	104.300
	legertenten (10x5)	8.250
	legertenten (10x5)	33.000
	tenten (div. maten)	62.570
	Zending 2	
	waterzakken (klein)	600
	waterzakken (groot)	1.500
	overige tenten (div. maten)	6.000
	gebruikte tenten	46.000
	transportkosten	16.989
	Overige kosten (o.a. reis- en communicatiekosten)	8.646
	Totaal	287.855
	Totale bestedingen	2.184.427

Toelichting

- Het is bij Woord en Daad gebruikelijk dat toegezegde bedragen worden overgemaakt naar de partnerorganisaties, die vervolgens verantwoordelijk zijn voor de besteding. U ziet deze bedragen onder **1**, *bestedingen P&A (januari)*, **2**, *bestedingen P&A (wederopbouwplan)*, tabel **3**, *cash-for-work* en **4**. *programma CRECH*. Aangezien er sprake was van een noodsituatie, en de partners in de eerste weken/maanden niet in staat waren capaciteit in te zetten voor de aankoop van hulpgoederen, heeft Woord en Daad een grote bestelling vanuit Nederland geplaatst. Deze kosten ziet u onder tabel **5**.
- Onderdeel 1a, ondersteuning van de P&A-staf, is volledig afgerond. De overige projectonderdelen van 1 worden nu uitgevoerd en de bijbehorende financiële middelen ingezet.



8. Conclusie

Een halfjaar na dato kijken we als Woord en Daad terug op de situatie in Haïti. Die is niet rooskleurig als we letten op de omstandigheden, maar positief als we kijken naar het vele werk dat verricht wordt door de partners en de noodhulpmanager. Veel geld is aan Woord en Daad toevertrouwd, met de opdracht van de donateurs om het geld goed en verantwoord te besteden. Een besteding waarmee de Haïtianen daadwerkelijk geholpen zijn. Uit deze rapportage blijkt dat we daar een stevig begin mee gemaakt hebben.

Woord en Daad heeft met haar partnerorganisaties de eerste weken veel geïnvesteerd in plannen ontwikkelen met de getroffen doelgroep. Omdat de lessen uit de tsunami ons onder andere leerden dat eigenaarschap zeer belangrijk is. Dat vroeg geduld maar dit is beloond. Programma's staan goed in de steigers om verder ontwikkeld te worden. Onder coördinatie van Jaap Noordzij verloopt de monitoring van programma's goed en gaan we dilemma's niet uit de weg. Voor de komende periode zal de permanente huizenbouw de grootste uitdaging zijn.

